

Είναι μακρύς ο δρόμος τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας.

Γράφει ὁ Δημήτριος Νατσιός, Δάσκαλος
Ὁμιλία πού ἐκφωνήθηκε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2009 στὸ Κιλκίς

Ὁ μεγάλος μας ποιητὴς Κωνσταντῖνος Καβάφης στὸ περίφημο ποίημά του «Ἰθάκη» σημειώνει τοῦτα τὰ σπουδαῖα:

**«Πάντα στὸ νοῦ σου νὰ ἔχεις τὴν Ἰθάκη
τὸ φθάσιμο ἐκεῖ εἶν' ὁ προορισμός σου.
Ἄλλὰ μὴ βιάζεις τὸ ταξίδι διόλου
καλύτερα χρόνια πολλὰ νὰ διαρκέσει·
Καὶ γέρος πιά ν' ἀράξεις στὸ νησί,
Πλούσιος μὲ ὅσα κέρδισες στὸν δρόμο».**

Ἕνα ταξίδι ὠραῖο εἶναι ὁ γονικὸς ρόλος. Ἕνα ταξίδι, πάνω σὲ μία σχεδία, πού περιπλανᾶται ἐδῶ κι ἐκεῖ, πού συναντᾷ τοὺς Λαιστρυγόνες, τοὺς Κύκλωπες καὶ τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα, ἀναλαμβάνουν οἱ γονεῖς. Ὁ πηγαϊμὸς εἶναι τὸ μεγάλωμα τῶν παιδιῶν, στὸν πηγαϊμὸ αὐτὸν... ἀποκτᾷς πείρα καὶ σοφία, φτάνεις γέρος πιά στὴν Ἰθάκη. Εἶναι τὸ ταξίδι αὐτὸ γεμάτο χαρὲς, προκλήσεις, θύελλες, λύπες, ὅλα ὅμως τὰ λησμονεῖ ὁ γονέας, ὅταν φτάσει στὴν Ἰθάκη του. Ὅταν ἀντικρίσει τὰ παιδιὰ του, ν' ἀνοίγουν τὰ δικά τους φτερά, νὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὸν δικό τους γοητευτικὸ πηγαϊμὸ.

Οἱ περισσότεροι γονεῖς σκεφτόμαστε πῶς θὰ κάνουμε αὐτὸ τὸ συναρπαστικὸ καὶ συνάμα δύσκολο ταξίδι μὲ ἐπιτυχία, ἀνατρέφοντας σωστὰ τὰ παιδιὰ μας.

Οἱ περισσότεροι αἰσθανόμαστε ὅτι δὲν εἴμαστε καλοὶ πλοηγοὶ καὶ κυβερνητὲς, αἰσθανόμαστε ἐνοχές, δὲν ἀνατρέφουμε ὀρθὰ τὰ παιδιὰ μας. Ἀναζητοῦμε κανόνες, μαγικὲς συνταγές, συμβουλές. Δὲν ὑπάρχουν δυστυ-

χῶς. Γιατί; Γιατί κάθε παιδί εἶναι διαφορετικό. Ὑπάρχει ὁ δικός του δρόμος, ὁ δικός του τρόπος, ἡ δική του στιγμή, ὁ δικός του χαρακτήρας. Ὅπως δὲν ὑπάρχουν δύο ἴδια δακτυλικά ἀποτυπώματα, ἔτσι δὲν ὑπάρχουν δύο ἴδια παιδιά.

Τί ἀπομένει λοιπὸν στὸν γονέα; Τί μπορεῖ νὰ κάνει; Εἶναι ἄοπλος, ἔρμαιο τῆς τύχης του. Ὅχι. Ἔχει στὰ χέρια του δύο ἰσχυρὰ ὄπλα. Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἀγάπη. Αὐτὸ τὸ μυστήριο, ἡ μοναδική, ἡ ἀσύγκριτη ἀγάπη. «Ὅπερ φύσις οὐ δύναται, ἡ ἀγάπη δύναται». Αὐτὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει ἡ φύση, ὁ ἄνθρωπος, δηλαδή, μὲ τὶς φυσικὲς του δυνάμεις, τὸ κατορθώνει ἡ ἀγάπη, σημειώνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Τὸ δεύτερο εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ μας, τὸ παράδειγμά μας. Αὐτὴ διδάσκει, ἡ ζωὴ μας, καὶ ὄχι τὰ λόγια, τὰ «πρέπει». Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ μπαίνει τὸ πρέπει, τὸ παιδί γίνεται ἀρνητικό. Νὰ πιάσω τὸ πρέπει ἀπὸ τὸ «ι» καὶ νὰ τὸ γδάρω μέχρι τὸ «π», ἔλεγε ὁ ποιητὴς μας, ὁ Ἐλύτης.

«Οὐ γὰρ ὁ λόγος τοσοῦτον, ὅσον ὁ βίος στὴν ἀρετὴ ἄγει». Δὲν ὀδηγοῦν τὰ λόγια, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ στὴν ἀρετὴ, θὰ σημειώσει καὶ ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος Πλούταρχος.

Ὑπάρχει ὅμως κι ἓνα τρίτο ὄπλο ποὺ ἔχει στὰ χέρια του ὁ Ἕλληνας γονέας. Εἶναι ἡ παράδοσή μας. Τὸ χρυσοφόρο αὐτὸ κοίτασμα ποὺ ἔπλασαν τόσες γενεὲς προγόνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ ἀντλοῦμε καὶ νὰ ξεδιψοῦμε. Νὰ δανειζόμαστε τιμαλφεῖς ἀξίες καὶ ἀξιοθαύμαστα πρότυπα καὶ νὰ διδασκόμαστε. Τὸ εἶχε πεῖ μὲ τὸ δικό του ἀφθαστο τρόπο ὁ Παλαμᾶς.

**«Δὲν θέλω ἄγῶ καινούργια ἢ ξένα δῶρα
παλιὰ δικά μου πλούτη σου ζητῶ».**

Θὰ ταξιδέψω λοιπὸν, σήμερα μαζί σας, πίσω στὸ χρόνο. Θὰ σκάψω στὴν παράδοσή μας. Θὰ ἀποκαλύψω, κατὰ τὸν δυνατὸν, τὸν χρυσὸ τῶν προγόνων μας, ποὺ καλύφθηκε ἀπὸ τὴν κρούστα τῆς λήθης καὶ μπαζώθηκε ἀπὸ τὶς τσιρίδες τῶν φραγκογραικύλων τῆς σήμερον. Θὰ ξεκινήσω ἀπὸ τὸν παππού μας, τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, θὰ ἀνηφορίσω στὶς ἀτραπούς τῆς ἱστορίας καὶ θὰ συναντήσω τὸν πατέρα μας, τὸ Βυζάντιο, τὴν ἀειθαλῆ Ρωμανία - πάντα ἀνθεῖ καὶ μᾶς φέρνει κι ἄλλα τζιβαϊρικά. Θὰ καταλήξω στὴν νεότερη, στὴν σύγχρονη ἐποχὴ, σὲ μᾶς τοὺς γιούς, τὰ ἐγγόνια, ποὺ ἀλλοιωθήκαμε ἀπὸ τὸν θαυμαστό, καινούργιο κόσμον μας. Στὸ τέλος θὰ

προσπαθήσω νὰ συνταιριάσω τὴν παράδοση καὶ τὸ σύγχρονο. Νὰ διαπιστώσουμε τί εἶχαμε, τί χάσαμε καὶ τί μᾶς πρέπει. « Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον»....

Σὲ κάθε σπίτι, σὲ κάθε σχολὴ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὑπῆρχε ὁ Ὅμηρος. «Τὴν Ἑλλάδα ὅλην πεπαίδευκεν οὗτος ὁ ἀνὴρ» θὰ πεῖ ὁ Πλάτων. Οἱ γονεῖς ἀναθρέφουν τὰ παιδιά τους γιὰ νὰ γίνουν καλοὶ καγαθοὶ πολίτες. Σκοπὸς τους ν' ἀποκτήσουν τὰ παιδιά τὴν ἀρετὴ, λέξη ποὺ δὲν ἐξηγεῖται, ἀλλὰ βιώνεται. «Οὐκ ἔστιν ἀρετῆς νόημα τιμιώτερον». Δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ πολύτιμο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ. Ὅ,τι κι ἂν γίνουν τὰ παιδιά πρέπει νὰ τὰ διακρίνει ἡ ἀρετὴ, γιατί «πάσα ἐπιστήμη (τέχνη) χωριζομένη ἀρετῆς πανουργία τις καὶ οὐ σοφία φαίνεται», λέει ὁ Πλάτων στὸ πασίγνωστο ρητό του. Ἀρετὴ μᾶλλον ἐννοοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὑστεροφημία. Τὸ νὰ φεύγει κάποιος ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ ν' ἀφήνει πίσω του μία λαμπρὴ ἀνάμνηση. «Ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ θανῶσι λάμπει». Ἡ ἀρετὴ λάμπει ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ θάνατο τῶν ἐνάρετων ἀνθρώπων. Πῶς ὅμως παίδευαν οἱ γονεῖς ἐνάρετους ἀνθρώπους; Στὸ ἔργο του «περὶ παιδῶν ἀγωγῆς» ὁ Πλούταρχος ἀνθολογεῖ, γύρω στὸ 50 μ.Χ., ὅλα τὴν προηγούμενη σοφία. Ἀντιγράφω λίγα θαυμάσια σπαράγματα: «Οἱ γονεῖς», γράφει, «νὰ μὴν παινεύουν ὑπερβολικὰ καὶ φουσκώνουν τὰ παιδιά μὲ ἐγκώμια, γιατί μὲ τις ὑπερβολὲς τῶν ἐπαίνων γίνονται ματαιόδοξα καὶ κακομαθημένα».

«Νὰ ὀδηγοῦμε», συνεχίζει, «τὰ παιδιά πρὸς τις σωστὲς ἐνασχολήσεις μὲ συμβουλὲς καὶ λόγους καὶ ὄχι μὲ ξυλοδαρμούς καὶ κακοποίηση. Ἀκόμη νὰ μὴν τὰ ὑποβάλλουμε σὲ ὑπέρμετρος κόπους» - σήμερα θὰ λέγαμε φροντιστήρια, ὠδεῖα, γυμναστήρια –«ὅπου ἀπαυδοῦν καὶ διακόπτουν ἢ δὲν δέχονται τὴ μάθηση μὲ ἀνταπόκριση. Ὅπως δηλαδὴ τὰ φυτὰ τρέφονται μὲ λιγοστὸ νερό, ἀλλὰ μὲ πολὺ πνίγονται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἢ παιδικὴ ψυχὴ ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικοὺς κόπους καταποντίζεται». Σημειώνει παρακάτω ὁ παπποὺς Πλούταρχος κάτι πολὺ σημαντικό, ἀπευθυνόμενος στοὺς πατέρες. «Νὰ παρακολουθοῦν τὴν πορεία μάθησης τῶν παιδιῶν τους, νὰ πληροφοροῦνται οἱ ἴδιοι, τὴν ἐξέλιξη τῶν παιδιῶν τους ἀπὸ τὸν δάσκαλο». Σήμερα οἱ πατέρες εἶναι ἀπόντες ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Εἶναι ὅμως πλάνη γιὰ τὸν ἄντρα νὰ πιστεύει ὅτι μπορεῖ, χωρὶς συνέπειες, νὰ διοχετεύει ὅλη του τὴν ἐνέργεια στὴν δουλειά του, ὅπως εἶναι πλάνη γιὰ τὴ γυναίκα νὰ πιστεύει

ὅτι μπορεῖ νὰ μεγαλώσει μόνη της τὰ παιδιά της. Στὸ τέλος καταλήγουν καὶ οἱ δύο μὲ ἄδεια χέρια. Ἰδιαίτερη σημασία δίνει ὁ Πλούταρχος στὸ ψέμα. «Νὰ συνηθίζουμε», τονίζει, «τὰ παιδιά μας νὰ λένε τὴν ἀλήθεια. Τὸ ψέμα εἶναι δουλοπρέπεια καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ ἀπεχθάνονται». Ὅταν τὰ παιδιά βρίσκονται στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία οἱ ἐχέφρονες γονεῖς, πρέπει «νὰ προσέχουν, νὰ ἐπαγρυπνοῦν καὶ νὰ συνετίζουν τοὺς νεαροὺς διδάσκοντας, ἀπειλώντας καὶ παρακαλώντας τους, παρουσιάζοντας παραδείγματα ἀνθρώπων ποὺ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους γιὰ τὶς ἀπολαύσεις ἔπεσαν σὲ συμφορές. Νὰ ἐμποδίζουν τὰ παιδιά ἀπὸ τοῦ νὰ συναναστρέφονται φαύλους ἀνθρώπους, γιατί παίρνουν μέρος τὴν κακίας τους». Ὁ λαὸς σήμερα λέει «πές μου τὸν φίλο σου νὰ σοὺ πῶς ποιὸς εἶσαι». Πολλοὶ νέοι παρασύρθηκαν ἐξαιτίας τῆς κακῆς παρέας, ὅπως συνηθίζουμε νὰ λέμε. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ γονέας ἐπεμβαίνει δραστικά, χωρὶς τύψεις καὶ ἐνδοιασμούς, πρὶν νὰ εἶναι πολὺ ἀργά. Ὁ γονέας νὰ εἶναι ὑπομονετικός, συνιστᾷ ὁ Πλούταρχος. Νὰ μὴν ἐλέγχει καὶ παρατηρεῖ τὸ παραμικρό. «ὑπομένουμε», γράφει, «τὰ παραπτώματα τῶν φίλων μας τί τὸ παράδοξο, ἂν ὑπομείνουμε καὶ τῶν παιδιῶν μας;». Τελειώνει ὁ Πλούταρχος τὴν πραγματεία του μὲ κάτι ποὺ θεωρεῖ τὴν κορωνίδα τῆς σωστῆς ἀγωγῆς εἶναι τὸ δεύτερο, μετὰ τὴν ἀγάπη, ὅπως προεῖπα, ὄπλο τοῦ γονέα. «Περισσότερο ἀπ' ὅτιδήποτε ὀφείλουν οἱ γονεῖς νὰ μὴν πέφτουν σὲ σοβαρὰ σφάλματα, ἀλλὰ νὰ κάνουν ὅλα ὅσα πρέπει, προσφέροντας τοὺς ἑαυτοὺς τους παράδειγμα στὰ παιδιά τους, ὥστε ν' ἀποτρέπονται ἀπὸ ἄσχημα λόγια καὶ ἔργα». «Παράδειγμα τοῖς τέκνοις παρέχειν», αὐτὴ εἶναι ἡ βασιλικὴ ὁδὸς γιὰ μία σωστὴ ἀνατροφή. Αὐτὸ προβάλλει ἡ ἀρχαία παράδοσή μας. Πολλοὶ παραστρατημένοι νέοι εἶναι συνήθως ἄνθρωποι ποὺ πρῶτα ἀπογοητεύτηκαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν κοινωνία. Ἀφήνουμε τὸν παππού μας, τὸν πολὺ ἀρχαῖο Ἕλληνα καὶ ἀκοῦμε τὸν πατέρα μας, τὸν Ρωμιό, τὸν πονεμένο...

Στὸ Βυζάντιο ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν κατέχει κυρίαρχο ρόλο. Στόχος πλέον δὲν εἶναι μόνον ὁ καλὸς καγαθὸς πολίτης, ἀλλὰ ὁ πολίτης τοῦ οὐρανοῦ, ὁ οὐρανοπολίτης, ὁ ἅγιος. Ἡ ἀνατροφή εἶναι ἡ ὑψηλότερα τέχνη. **«Τῷ ὄντι γὰρ αὕτη μοὶ φαίνεται τέχνη τίς εἶναι τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστη-μῶν, ἄνθρωπον ἄγειν, τὸ πολυτροπώτατον καὶ ποικιλώτατον ὄν»**, λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κατανοώντας

τις δυσκολίες άνατροφής τών παιδιών γράφουν πλήθος συγγραμμάτων, όπου παιδαγωγούν, συμβουλεύουν, νουθετούν γονεΐς και παιδιά. Ή δροσιά και ή έπικαιρότητα τών παρατηρήσεών τους είναι έκπληκτική. Θα περιοριστοϋμε έδω σε λίγα χρυσά ρήματα του άγίου Ίωάννη του Χρυσόστομου, του «θεμέλιου λίθου του καινού Έλληνισμού» κατά τον ιστορικό του 19ου αΐωνα Σπ. Ζαμπέλιο. Στο έργο του «πώς πρέπει οί γονεΐς ν' αναθρέφουν τὰ παιδιά τους» γράφει τὰ εξής θαυμάσια. Ξεκινά με μία μεγάλη αλήθεια: **«Δέν κάνει τον άνθρωπο γονέα - πατέρα ή μητέρα - τὸ γεγονός και μόνο ὅτι συνετέλεσε νὰ γεννηθεΐ παιδί, ἀλλὰ νὰ τὸ διαπαιδαγωγήσει σωστά»**. Τὰ παιδιά δέν είναι κτῆμα μας νὰ τὰ κάνουμε ὅ,τι θέλουμε ή νὰ βγάζουμε τις δικές μας άπωθημένες έπιδιώξεις. Τὸ μόνο που μᾶς ανήκει είναι ή διαπαι-δαγωγήσή τους. Ή διαπαιδαγωγήση είναι ὁμως δύσκολο πράγμα. Οί γονεΐς άγχώνονται. Θέλουν νὰ είναι τέλειοι. Τέτοιοι δέν υπάρχουν. Πολλές φορές ὁ γονέας (ή ὁ δάσκαλος) πέφτει σε σφάλματα ή κάνει λάθη άπέναντι στα παιδιά. Ζητᾶμε συγγνώμη. Ή συγγνώμη άπό τὰ παιδιά τὰ διδάσκει τρία πολύτιμα μαθήματα.

Πρῶτον. Ή ὁμολογία του γονέα ὅτι έκανε λάθος δίνει στο παιδί τήν δυνατότητα νὰ διαπιστώσει ὅτι κανείς δέν είναι άλάθητος. (Πλήν του πάπα τῆς Ρώμης. Παναίρεση άλάνθαστη ὄντως).

Δεύτερον. Όταν οί γονεΐς έχουν τήν δυνατότητα νὰ ζητήσουν συγγνώμη άπό τὰ παιδιά τους, τότε εκείνα αρχίζουν νὰ μαθαίνουν ὅτι ή συγγνώμη είναι τὸ ὑφάδι τῆς ζωῆς που συνεχίζει τούς ανθρώπους. Μαθαίνουν ὅτι ένα λάθος δέν είναι τὸ τέλος μίας σχέσης και ὅτι μπορεί νὰ ξεπεραστεΐ και νὰ άπαλειφθεΐ με τήν συγγνώμη και τήν συμφιλίωση.

Τρίτον. Ή συγγνώμη τών γονέων ενισχύει τήν δυνατότητα τών παιδιών νὰ διακρίνουν τὸ καλὸ άπό τὸ κακό.

Στηλιτεύει παρακάτω ὁ άγιος τήν άδικαιολόγητη άνοχή τών γονέων στα παραπτώματα τών παιδιών. «Πολλοί γονεΐς», γράφει, «έπειδὴ δέν θέλουν νὰ μαλώσουν ή νὰ λυπήσουν τὰ παιδιά τους, για τήν άτακτη ή άπρεπῆ συμπεριφορά τους, τὰ είδαν άργότερα πολλές φορές νὰ συλλαμβάνονται έπειδὴ υπέπεσαν σε μεγάλα έγκλήματα».

Δυστυχῶς σήμερα οἱ πιὸ πολλές οἰκογένειες ἔχουν σὰν κέντρο τῆς ζωῆς τους τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ κέφια τοῦ παιδιοῦ. Ἰκανοποιοῦν κάθε του ἐπιθυμία. Γίνεται τὸ παιδί ἕνας κακομαθημένος τυραννίσκος, γιατί δὲν τὸ παιδαγωγοῦν οἱ γονεῖς του.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παρακάτω ἀνέκδοτο. Τὸ γεγονός συνέβη στὴν Ἀμερική. Ἕνας πιτσιρικός πηγαίνει μὲ τὴν μαμὰ του σ' ἕνα πολυκατάστημα. Ψωνίζει ἐκείνη κάτι εὐτελές καὶ χρειαζούμενο, μὰ ὁ μικρὸς ἔχει χωθεῖ σ' ἕνα αὐτοκινητάκι καὶ ἀρνεῖται νὰ βγεῖ ἀπ' αὐτό. Μὲ γοερές κραυγές καὶ τσιρίδες ἀπαιτεῖ νὰ τοῦ τὸ ἀγοράσουν. Ἡ μάνα δὲν ἔχει τόσα χρήματα. Τρέμει ἀκόμη μήπως ἡ ἄρνησή της δημιουργήσει στὸ παιδί τραύματα, ψυχικὲς, ἀνεπανόρθωτες ζημιές, πού ἴσως γίνουν κάποτε ἡ αἰτία γιὰ νὰ γίνει τὸ παιδί κομπλεξικὸ ἢ... Ἄλ Καπόνε. Τὸ πολυκατάστημα ὅμως ἔχει παιδοψυχολόγο, ὅπως ὅλα τὰ καλὰ πολυκαταστήματα παιδικῶν εἰδῶν στὴν Ἀμερική. Ἡ μαμὰ καταφεύγει ἀπελπισμένη σ' αὐτόν. Γιατρέ, τοῦ ἐξηγεῖ, καὶ τρέμει ἡ φωνή της, τοῦ μίλησα λογικά, τοῦ ἐξήγησα πὼς δὲν ἔχω χρήματα, τὸ παρακάλεσα, τοῦ ἔταξα λαγούς μὲ πετραχήλια. Μὰ τίποτε, δὲν σηκώνεται ἀπὸ τὸ παιχνίδι. Μπορεῖτε νὰ βοηθήσετε. Ὁ ψυχολόγος πρόθυμα πῆγε δίπλα στὸν μικρὸ, τοῦ ψιθύρισε κάτι στὸ αὐτὶ καὶ ἀμέσως - ὡ τοῦ θαύματος- ὁ μικρὸς ἀκολούθησε σὰν ἀρνάκι τὴν μητέρα του. Ἡ μαμὰ συγκινήθηκε, θαύμασε τὴν παιδαγωγικὴ κατάρτιση τοῦ γιατροῦ. «Αὐτὸ θὰ πεῖ μοντέρνα ἀντίληψη παιδαγωγικῆς», κραύγασε. «Τί εἶπατε στὸ παιδί μου, γιατρέ, καὶ πείστηκε», ρωτᾷ νὰ μάθει. Ὁ ψυχολόγος χαμογέλασε: - Τοῦ εἶπα: «κατέβα ἀμέσως γιατί θὰ φᾶς δύο σφαλιάρεις πού θὰ δεῖς τὸν οὐρανὸ σφοντύλι». Ἐδῶ τελειώνει τὸ ἀνέκδοτο. Λέγεται πὼς ὁ γιατρὸς ἦταν Ἕλληνας...

Στὴν Ἀμερική ὁ μεγαλύτερος παιδαγωγὸς Σπὸκ ζήτησε συγγνώμη ἀπὸ τὸν ἀμερικανικὸ λαὸ γιατί, ὅπως εἶπε, κατάστρεψε μία ὀλόκληρη γενιὰ πού μεγάλωσε μὲ τὴν παιδαγωγικὴ του, πού συμπυκνώνεται στὴ φράση. «Ἄσε τὸ παιδί νὰ κάνει ὅ,τι θέλει γιὰ νὰ ἐκτονωθεῖ, νὰ βγάλει τὰ ἀπωθημένα πού ἔχει μέσα του». Συγκλονίστηκε καὶ ἀφυπνίστηκε ὁ Σπὸκ, ὅταν ὁ γιὸς του πέθανε ἀπὸ ναρκωτικά.

Θίγει ακόμη ο άγιος ένα ιδιαίτερο σοβαρό θέμα: Γράφει: «Για τὰ κτήματα πού ἔχουν δοθεῖ στά παιδιά φροντίζουμε, ὄχι ὅμως καί για τὰ παιδιά. Βλέπεις γονέα τήν άνοησία; Ἐσκησε τήν ψυχή τοῦ παιδιοῦ σου πρῶτα καί κατόπιν θά ἔλθουν ὅλα τὰ ἄλλα: Ὅταν ἡ ψυχή τοῦ παιδιοῦ δέν εἶναι ἐνάρετη, καθόλου δέν τὸ ὠφελοῦν τὰ χρήματα καί ὅταν εἶναι, καθόλου δέν τὸ βλάπτει ἡ φτώχεια. Θέλεις νὰ τὸ ἀφήσει πλούσιο, μάθε το νὰ εἶναι σωστός ἄνθρωπος». Οἱ παρατηρήσεις αὐτές εἶναι πολὺ ἐπίκαιρες. Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν γονέων σήμερα φροντίζει νὰ προσφέρει στά παιδιά, ὑλικές άνέσεις καί ἀγαθὰ καί συχνά, για νὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτό, στερεῖ ἀπὸ τὰ παιδιά της, αὐτὸ πού ἐκεῖνα χρειάζονται περισσότερο ἀπ' ὅτιδήποτε ἄλλο, δηλαδή αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τους γονεῖς τους. Στὴ συνέχεια οἱ γονεῖς προσπαθοῦν νὰ τὰ ἀποζημιώσουν μὲ ἐξωφρενικὲς παροχές. Τὰ δωροδοκοῦν, δηλαδή, για νὰ ἀγοράσουν τὸ ἐνδιαφέρον καί τήν ἀγάπη τους. Ἡ δείχνουν αὐτὴν τήν ἀποπνικτικὴ ἀγάπη, κυρίως οἱ μάνες, πού ὀνομάστηκε προσφυῶς, «σύνδρομο τῆς κλώσας». Ἐτσι δέν μεγαλώνουμε ἐλεύθερους ἄνθρώπους, ἀλλὰ ἄβουλα ὄντα.

Θίγει ακόμη ο άγιος ένα πολὺ σημαντικό θέμα. Αὐτὸ τῆς γλώσσας: «Ρήματα παιδεύοντες τὸ παιδίον φθέγγεσθαι σεμνὰ καί εὐσεβῆ», νὰ μαθαίνουμε στὸ παιδί νὰ χρησιμοποιεῖ λέξεις ὠραῖες. Ἡ τουλάχιστον νὰ μὴν ἀκούει αἰσχρολογίες. Δυστυχῶς σήμερα καί στά δημοτικὰ ἀκόμη σχολεῖα ἀκοῦμε μαθητὲς στά διαλείμματα νὰ βωμολοχοῦν. Ποιὸς φταίει; «Ὅταν τὰ μῆλα εἶναι ξινά, ποιὸν πρέπει νὰ κατηγορήσουμε τὰ μῆλα ἢ τὴ μηλιά;», ἔλεγε ὁ άγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μιμητικότατον τῶν ὄντων», ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης. Τὸ παιδί μιμεῖται ὅ,τι βλέπει καί ὅ,τι ἀκούει. Σ' αὐτὸν τὸν τομέα περισσότερη προσοχὴ χρειάζονται οἱ πατεράδες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τήν νοσηρὴ ἐντύπωση πῶς ἀποτελεῖ χρέος τους ἡ διδασκαλία καί ἡ ἀποκάλυψη στὸν νεαρὸ γιὸ του κάποιων «άντρικῶν» μυστικῶν ἢ ἡ ἐκμάθηση βρισιῶν πού ἀρμόζει σὲ πραγματικούς ἄντρες. Ἀποαθωποιοῦνται ἔτσι τὰ παιδιά σὲ πολὺ ἀκατάλληλη ἡλικία καί ὀδηγοῦνται πολλές φορές στὴ διαφθορά, γιατί «φθείρουσι ἥθη χρηστὰ ὀμιλίας κακαί». Καταστρέφονται χρηστὰ ἥθη ἀπὸ κακὲς συναναστροφές καί ὀμιλίες, σημειώνει ὁ Μέγας Βασίλειος. Τὰ παιδιά πολὺ συχνὰ γνωρίζουν, πόσο τὰ βαρύνουν τὰ λάθη καί οἱ ἁμαρτίες τῶν γονέων. Τὰ ἀκόλουθα ἀποτελοῦν μία πολὺ εὐγλωττὴ μαρτυρία. Σὲ μία πρόσφατη

σχετικά έρευνα σέ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ μέ θέμα «πῶς θά θέλατε τοὺς γονεῖς σας», ἓνα παιδί Δ' Δημοτικοῦ ἔγραψε: «Εγὼ θέλω τοὺς γονεῖς μου νὰ εἶναι καλοί, νὰ μὴν λένε κακὰ λόγια, γιατί ἄλλιῶς θά μάθουν καὶ σέ μᾶς τὰ λόγια αὐτά». Ἐνα ἄλλο Ε' τάξης ἔγραψε: «Εγὼ θέλω τοὺς γονεῖς μου νὰ εἶναι καλοί, εὐγενικοὶ καὶ νὰ μὴν μαλώνουν μεταξύ τους». Μίλησε τὸ δεύτερο παιδί γιὰ τὴν συζυγικὴ ἀγάπη. Αὐτὴ ἡ εὐλογημένη ἀγάπη εἶναι ἀληθινὴ εὐεργεσία γιὰ τὰ παιδιά, τὸ ὠραιότερο μάθημα. Ὅλοι οἱ τόμοι τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης ὡχριοῦν μπροστὰ στὸ ἀνεπανάληπτο μάθημα ποὺ λέγεται συζυγικὴ ἀγάπη. Αὐτὴ ἀρωματίζει τὰ παιδιά, ὥστε νὰ μοσχοβολοῦν κι αὐτὰ στὴ ζωὴ τους. Τελειώνοντας μέ τὸ Βυζάντιο θά ἀναφέρουμε τὴν κορωνίδα τῶν παιδαγωγικῶν συμβουλῶν τῆς ρωμέηκης παράδοσής μας, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀρχαία ἐλληνική: «Δὲν θά χρειάζονταν λόγια στὰ παιδιά μας, ἂν ἔλαμπε ἀληθινὰ ἡ ζωὴ μας, δὲν θά ἦταν ἀπαραίτητοι οἱ δάσκαλοι τῆς ἀρετῆς, ἂν παρουσιάζαμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι στὰ παιδιά μας ἔργα ἀρετῆς». Ἡ ἀξία τοῦ παραδείγματος εἶναι ἀνεπανάληπτη. Εἶναι ἡ βασιλικὴ ὁδὸς γιὰ μία ὑγιῆ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν μας.

Ἐρχόμαστε τώρα στὴν σύγχρονη ἐποχὴ, στὴν νεότερη Ἑλλάδα, ὅπου εἶχαμε κοσμογονικὲς ἀλλαγές. Μία κλειστὴ κοινωνία ὅπως ἦταν, ἔρχεται σέ ἐπαφὴ μέ τὴν Δύση. Θαμπώνεται, γοητεύεται, ξιπάζεται, προσπαθεῖ μέ τις εὐλογίες τῆς φωταδιστικῆς- κοραϊκῆς διανόησης νὰ γίνεῖ καὶ αὐτὴ «πεπολιτισμένο» ἔθνος τῆς Εὐρώπης. Τὸ Βυζάντιο ἀμαυρώνεται, εἶναι σκοταδισμός, ἀνούσιες διενέξεις παπάδων καὶ διεφθαρμένων αὐτοκρατόρων. Οἱ μεγάλοι παιδαγωγοὶ του, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, περιφρονοῦνται. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ἀσκεῖ γοητεία. Παραμορφωμένη ὅμως, μέ ρομαντικὸ πνεῦμα, σὰν ἓνα καλὸ παραμῦθι. Ἡ ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὀδηγεῖ σέ οὐτοπίες καὶ παραλογισμούς. Ὅλα θά τὰ λύσει ἡ τεχνική. Ὁ ἄνθρωπος περιθωριοποιεῖται. Ἀξίζει μόνο ὁ ἐγκέφαλός του, ψυχὴ δὲν ὑπάρχει, «ὁ Θεὸς πέθανε». Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης θά τὰ λύσει ὅλα. Πείνα, ἀρρώστιες, πολέμους, ἀκόμη κι ὁ θάνατος, θά νικηθοῦν. Ἀπὸ κοντὰ καὶ οἱ παιδαγωγικὲς ἐπιστῆμες διαγράφουν τὴν πολυαἰώνη πείρα καὶ ἀναζητοῦν «μοντέρνες» μεθόδους ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν. Τὰ παιδιά πλέον δὲν εἶναι παιδιά, ποὺ ἀνθίζουν καὶ βγάζουν τὸ καθένα τὸν δικό του μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο ἀνθό. Εἶναι μικρογραφίες τῶν μεγάλων. Δὲν ἔχουν δικό τους χαρακτήρα, εἶναι ὅλα ἴδια. Ἄν τὰ ἐκπαιδεύσουμε στρα-

τιωτικά, με σιδερένια πειθαρχία, θα γίνουν καλοί μεγάλοι. "Άριστοι πολίτες, άριστοι στρατιώτες." Έτσι φτάσαμε στον Χίτλερ. Μετά τον πόλεμο πέρασε ή Δύση στο άλλο άκρο. Κανένας περιορισμός, καμμιά άρνηση, αφήστε τὰ παιδιά νὰ κάνουν ό,τι θέλουν, γιὰ νὰ μὴν φτάσουμε στον Χίτλερ. Τὰ παιδιά έγιναν παιδιά τῶν λουλουδιῶν.

Άπο τούς φασισμούς καταλήξαμε στὰ ναρκωτικά. Άφοῦ δὲν μποροῦμε νὰ σκοτώσουμε τὸν πλησίον, ἄς σκοτώσουμε τὸν ἑαυτὸ μας. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις οἱ γονεῖς ἀποντες. Περιφρονήθηκε ή πρωτόθρονος ἀξία τοῦ γονεϊκοῦ ρόλου, τῆς ἀγάπης, τοῦ παραδείγματος καὶ καταλήξαμε σὲ παγκόσμιες τραγωδίες. Χωρὶς τὸ ἀπαραίτητο λίπασμα τῆς ἀγάπης τοῦ γονέα, ἀνατράφηκαν γενεές, δολοφόνων καὶ ἐγκληματιῶν, γενεές ποὺ ἀναζήτησαν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν παρηγοριὰ στὶς οὐσίες. Χωρὶς τὸ παράδειγμα τοῦ γονέα, χωρὶς φραγμὸ καὶ ἰδανικά, χωρὶς πρότυπα, μπούκωσαν ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις καὶ ἀναζήτησαν τὴν τελειότητα, τὴν ἀρετὴ, τὴν ἡδονὴ στὴν παραίσθηση, στὴν ἀπόδραση ἀπὸ τὴν σκληρὴ πραγματικότητα, στὸν λευκὸ θάνατο. Σήμερα ή Δύση, ἀπὸ τὴν ὁποία εἰσάγουμε ἄκριτα προϊόντα καὶ ἰδέες, βιώνει τὸ τρίτο στάδιο τῆς ἀποχαλίνωσῆς της. Ὀνομάζεται μεταμοντέρνο. Τὰ πάντα «ἀποδομοῦνται», κατεδαφίζονται ἀξίες, πατρίδες, παραδόσεις, θρησκεῖες, ὅλα ἀναθεωροῦνται. Μοναδικὴ ἀξία τὸ χρῆμα. Σκοπὸς ή πάση θυσία καλοπέραση, ή εὐδαιμονοθηρία καὶ ή κατανάλωση. Άπο τὸν homo sapiens περάσαμε στὸν ἄνθρωπο καταναλωτὴ. Ὅτιδῆποτε ἀντιστέκεται στὸν καταναλωτισμὸ πρέπει νὰ χτυπηθεῖ. Ἡ Οἰκουμένη ἐξαμερικανίζεται. «Φάγωμεν, πῖωμεν, αὔριο γὰρ ἀποθνήσκωμεν», «νὰ εἶσαι ὁ ἑαυτὸς σου». Ἴδου τὰ συνθήματα τῆς Νέας Ἐποχῆς. Αὐτὸ ὀνομάζεται παγκοσμιοποίηση. Ὀνειρό της νὰ περιοριστεῖ ὁ ἄνθρωπος σὲ δύο ἀντανεκλαστικὲς κινήσεις. Νὰ παρακολουθεῖ τὶς διαφημίσεις τῶν προϊόντων στὴν τηλεόραση καὶ στὴ συνέχεια νὰ πηγαίνει στὸ ψυγεῖο καὶ νὰ καταναλῶναι τὰ διαφημιζόμενα προϊόντα. Ψυγεῖο καὶ τηλεόραση, ἰδου τὰ σύμβολα τῆς Νέας Ἐποχῆς. Θύματα ἀθῶα αὐτῆς τῆς ὑπουλης πολιορκίας καὶ μᾶλλον ἄλωσης, τὰ πλέον ἀνώριμα καὶ ἀνυπεράσπιστα μέλη τῆς κοινωνίας, τὰ παιδιά. Νὰ σημειώσω ἐδῶ, παρενθετικά, αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ μεγάλος μας ζωγράφος Γιάννης Τσαρούχης.

«Παρατηρήστε πὼς τρώει τὸ Ἑλληνόπουλο. Τρώει τὸ πρῶι στὸ σπῖτι του. Παίρνει χρήματα γιὰ νὰ φάει στὸ διάλειμμα τοῦ σχολείου. Φεύγει

σχολώντας και πηγαίνει στο περίπτερο να φάει τα απαγορευμένα στο σπίτι διαφημιζόμενα έδεσματα. Φτάνει στο σπίτι και ξανατρώει. Τρώει όπως οι πεινασμένοι Σουλιώτες ή οι Μεσολογγίτες, εις μνήμην αυτών. Τρώει ανάδρομικώς». Σήμερα οι στατιστικές λένε πως τα Έλληνόπουλα είναι τα πιο παχύσαρκα παιδιά στην Ευρώπη.

Η μεγαλύτερη όμως αλλαγή που συνέβη τις τελευταίες δεκαετίες στην ελληνική κοινωνία είναι στο ρόλο της μητέρας και γενικότερα στην γυναίκα του τόπου μας. Το φεμινιστικό κίνημα και οι μεγάλοι πόλεμοι άσκούν ισχυρή επίδραση. Κατά την διάρκεια των πολέμων οι εμπόλεμες χώρες χρησιμοποίησαν την γυναίκα σε όλες ανεξαιρέτως τις δραστηριότητες και τα επαγγέλματα, αντί των ανδρών που ήταν στο μέτωπο και διαπιστώνουν, εκπληκτοι οι πάντες, ότι οι γυναίκες είναι ικανές για επιτυχή δράση σε όλους τους τομείς. Έγκαταλείπει, λοιπόν, η γυναίκα το σπίτι και εργάζεται. Ξεκινά μια άδυσώπητη επαγγελματική αναμέτρηση με τον άνδρα. Σήμερα είναι αναγκασμένη να εργαστεί, γιατί αλλιώς το σπίτι δεν τα βγάζει πέρα. Τα ωράρια εργασίας επιμηκύνονται. Το αστικό μοντέλο ζωής επικρατεί. Τα χωριά έρημώνουν και οι πόλεις γιγαντώνονται άπάνθρωπα. Ένα διαμέρισμα υποθηκευμένο στην τράπεζα, καθημερινό λαχάνιασμα για να προφθάσει τα πάντα, άγχος, κούραση. Αυτά χαρακτηρίζουν την σύγχρονη Ελληνίδα μάνα. Και τα παιδιά; Τα παιδιά φυλακισμένα στο θαυμάσιο παιδικό τους δωμάτιο, με τα άφθονα, φανταχτερά παιχνίδια, με την τηλεόραση, το κινητό τους, με τα φροντιστήρια, τα ωδεία, τα γυμναστήρια, τα πάντα. Από ένοχες τα προσφέρουμε τα πάντα. Την αγάπη όμως που θέλει χρόνο, να παίξεις μαζί τους, να άστειευτεΐς, να διαβάσεις μαζί τους, τους την άποστεροΐμε. Έξάλλου σήμερα τα παιδιά δεν παΐζουν, δεν έχουν οΐτε χρόνο στο σπίτι - οΐτε χΐρο στο σχολείο. «Η πιο σοβαρή πράξη ενός παιδιοΐ δεν είναι η μελέτη, είναι το παιχνίδι», έλεγε ο Έλύτης. Σήμερα λίγος χρόνος μΐς άπομένει το βράδυ μόνο για να τα φιλήσουμε και να τα ποΐμε καληνύχτα. Ήρθαν και κάποιοι διαφωτισμένοι εις τας Ευρώπας παιδαγωγοΐ – φορτωμένοι και με master. Είναι γνωστό πως και κρετίνοσ να είσαι πληρώνοντας το έξασφαλΐζεισ από κάποιο άμερικανικό άνθυποκολέγιο - που έμαθαν στις ταλαΐπωρες κυρα-Κατίνες τΐς συνοικΐας πως πρέπει να αφήνουν τα παιδια τους να κάνουν ο,τι θέλουν για να μην γίνον κομπλεξικά και η κατάσταση επιδεινώθηκε.

Ἄκουσαν καὶ κάποιους ἄλλους νὰ τοὺς λένε πὼς πρέπει νὰ εἶμαστε φίλοι μὲ τὰ παιδιά μας καὶ γίναμε μεταμοντέρνοι. Ἐξηγῶ τὸ τελευταῖο πρὸς ἄρσιν παρεξηγήσεων. Ὁ γονεὺς ποὺ λέει στὸ παιδί του «μὴ μὲ βλέπεις σὰν πατέρα, ἐγὼ θέλω νὰ εἶμαι φίλος σου» εἶναι ὁ ἴδιος ἓνα ἀνώριμο παιδί ποὺ παραιτεῖται ἀπὸ τὴν πατρική του εὐθύνη καὶ δημιουργεῖ στὸ παιδί του αἴσθημα ἀνασφάλειας ποὺ θὰ φθάσει ὡς τὸν πανικό. Τὰ παιδιά θὰ βροῦν εὐκαιρίες στὴ ζωὴ τους νὰ ἀποκτήσουν φίλους, ἄλλο ὅμως πατέρα δὲν πρόκειται νὰ ξαναβροῦν. Εἶμαστε πάνω ἀπ' ὅλα γονεῖς, ποὺ τοὺς σέβονται τὰ παιδιά τους καὶ τὰ σεβόμαστε κι ἐμεῖς. Ἡ γονική σχέση εἶναι μοναδική, ἀνεπανάληπτη καὶ αἰώνια, εἶναι ἀνώτερη ἀπ' ὅλες.

Ὁ νέος τρόπος ζωῆς ἐπέβαλλε στὸ σπίτι κι ἓναν ἀκόμη γονεὺ, ἀκαταγώνιστο, ἐλκυστικό καὶ ἐπικίνδυνο, τὸν τρίτο γονεὺ, ὅπως προσφυῶς ὀνομάστηκε, τὴν τηλεόραση. Ὡς ἐκπαιδευτικὸς ποτὲ δὲν ἄκουσα μέσα στὴν τάξη νὰ μεταφέρει κάποιος μαθητὴς ἐξωσχολικὲς γνώσεις, χωρὶς νὰ ἀρχίζει τὸν λόγο του μὲ τὴν ἐξῆς στερεότυπη φράση: «Κύριε εἶδα στὴν τηλεόραση». Ποτὲ δὲν ἄκουσα νὰ λένε, τὸ διάβασα ἢ μοῦ τὸ διηγήθηκε ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα μου ἢ ἡ γιαγιά μου. Ἴσως δὲν ἔχουμε ἀντιληφθεῖ σὲ ὅλο της τὸ μέγεθος τὴν καταστρεπτικὴ ἐπίδραση τῆς ἄθλιας- ὅπως εἶναι σήμερα -τηλεόρασης στὰ παιδιά. Ἀφήσαμε τὰ παιδιά μόνα τους μπροστὰ στὴν τηλεόραση καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο. Μία σειρά τελευταίων ἐρευνῶν ἔδειξαν ὅτι γιὰ τὰ παιδιά 8-12 ἐτῶν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ φόβου τους πηγάζει ἀπὸ τὴν τηλεοπτικὴ ὀθόνη καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, ὅπως συνέβαινε ἄλλοτε. Ὑπολογίστηκε ὅτι κατὰ μέσο ὄρο ἓνα παιδί μέχρι νὰ τελειώσει τὸ Λύκειο ἔχει ἀφιερώσει στὴ λατρεία τῆς μικρῆς ὀθόνης 18.000 ὥρες. Πού σημαίνει 750 μέρες ἢ χονδρικότερα 2,5 χρόνια τηλεοπτικῆς αἰχμαλωσίας. Ἐχει ἀκόμη ὑπολογιστεῖ στὴν Ἀμερική - εἶναι γνωστὴ ἡ ρήση πὼς ἂν θὲς νὰ δεῖς τὴν Ἑλλάδα τοῦ μέλλοντος ταξίδεψε στὴν σημερινὴ Ἀμερική - πὼς ἓνα παιδί, μετέχει ἐτησίως σὲ 10.000 φόνους! Ὅταν κάποτε οἱ κάμερες τῆς τηλεοψίας στράφηκαν ἀδηφάγες στὸ πρόσωπο ἑνὸς νεαροῦ ἐγκληματία ὁ σκυλευτῆς δημοσιογράφος τὸν ρώτησε:

- Ἐσὺ τὸ ἔκανες τὸ ἐγκλημα;

- Ὅχι, ἐσεῖς, ἀποκρίθηκε ὁ νεαρός.

Ἡ ἀπάντηση δείχνει κι ἐμᾶς. Τὸ παιδί ἔρχεται στὸν κόσμο χωρὶς τηλεόραση. Τὴν τηλεόραση τὴν προσφέρει ὁ γονιός. Τὰ παιδιά μὲ ἀδιαμόρφωτη ἀκόμη προσωπικότητα βομβαρδίζονται ἀπὸ μία ἐμπειρία, πού σχεδὸν καταργεῖ τὰ ὄρια τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ μὴ πραγματικοῦ. Οἱ ἀντικοινωνικὲς πράξεις εἶναι πολλές φορές ἀντιγραφή τῆς τηλεοπτικῆς βίας. Τὰ παιδιά ὀδηγοῦνται νὰ μεταχειρίζονται τοὺς πραγματικοὺς ἀνθρώπους, σὰν νὰ ἦταν στὴν τηλεοπτικὴ ὀθόνη. Ἔχουμε ἀποκοίμιση τῶν ἠθικῶν τους ἀνακλαστικῶν, τὸ ὑπονοούμενο σὲ κάθε περίπτωση εἶναι σαφές: Ἀπολαῦστε, ψυχαγωγηθεῖτε μὲ τοὺς φόνους καὶ τὶς ἀδικίες. Ἡ τηλεόραση δυστυχῶς χρησιμοποιεῖται ἀπὸ πολλοὺς γονεῖς σὰν ἡρεμιστικὸ γιὰ τὰ παιδιά. Ὁ γονέας μπορεῖ νὰ ξεκουράζεται ἀπὸ τὴν ἀνησυχία τοῦ παιδιοῦ, αὐτὸ ὅμως ἀνυπεράσπιστο γεύεται τὰ τηλεοπτικὰ ἀποφάγια. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ πετάξουμε τὶς συσκευές, γιατί καὶ ἐμεῖς οἱ γονεῖς εἴμαστε ἐθισμένοι καὶ οἱ φραστικὲς παραινέσεις στὰ παιδιά δὲν ἔχουν ἀποτέλεσμα, κάποιες πρακτικὲς λύσεις εἶναι ἀναγκαῖες. Ὅπως τὸ νὰ παρακολουθοῦμε μαζὶ μὲ τὰ παιδιά ἐπιλεγμένα ἀπὸ πρὶν προγράμματα. Νὰ σχολιάζουμε, νὰ συζητοῦμε μὲ τὰ παιδιά τὶς περίεργες σκηνές, τονίζοντας τὴν ἀρνητικὴ πλευρὰ τους. (Οἱ συμβουλές θὰ εἶναι τὸ τελευταῖο στάδιο μίας συζήτησης). Ἀμφισβητοῦμε τὶς διαφημίσεις καὶ τὴν χρησιμότητά τους. Ἔχει ὑπολογιστεῖ πὼς κάθε μέρα ἐκπέμπονται ἀπὸ τὰ ΜΜΕ 5.000 διαφημίσεις, μία πραγματικὰ πλύση ἐγκεφάλου. Νὰ γνωρίζουμε πὼς ἡ ἀπαγόρευση εἶναι πόλος ἑλξης, γι' αὐτὸ χρειάζεται λεπτότητα καὶ συνεχῆς προσπάθεια. Νὰ μᾶς δοῦν τὰ παιδιά κάποτε καὶ μὲ ἓνα βιβλίο στὸ χέρι. Ἄς συζητήσουμε κάποτε καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενο ἐνὸς καλοῦ βιβλίου καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὰ βδελυρὰ περιεχόμενα τῆς τηλεψίας. Ἔτσι θὰ φιλοτιμηθεῖ κι αὐτά. Νὰ μὴν μάθει τὸ παιδί πὼς μπορεῖ νὰ μαθαίνει βλέποντας μόνο τηλεόραση. Τὰ παιδιά ρουφοῦν σὰν σφουγγάρι αὐτὸ πού εἴμαστε ἐμεῖς καὶ ὄχι αὐτὸ πού θέλουμε νὰ δείξουμε ἢ νὰ ποῦμε.

Τὸ θέμα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν εἶναι τεράστιο καὶ δὲν ἐξαντλεῖται σὲ μία εἰσήγηση. Προσπάθησα νὰ καταδείξω πὼς ἡ ἀναζήτηση τῆς τελειότητος εἶναι μάταιο πράγμα. Μπορεῖ ὅμως ὁ γονέας νὰ προσφέρει ἀπλόχερα στὰ παιδιά του τρία πράγματα. Τὴν ἀγάπη, πού τὰ πάντα ὑπομένει, τὰ πάντα στέγει καὶ πάντοτε ἐλπίζει, τὸ ζωντανό του παράδειγμα πού εἶναι τὸ ωραιότερο μάθημα καὶ ν' ἀντλήσει ἀπὸ τὴν παράδοσή μας,

τήν ἐκλεκτὴν πείρα τῶν προγόνων μας. Νὰ πῶ ἓνα ἀπλὸ παράδειγμα. Οἱ παραδοσιακοὶ ἄνθρωποι, οἱ παπποῦδες μας ποτὲ δὲν διανοήθηκαν νὰ κρύψουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦς ἢ ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦς τὶς ὑλικὲς στερήσεις ποὺ ἀντιμετώπιζαν. Ἀντίθετα μάλιστα μιλοῦσαν συνέχεια γι' αὐτές, μπροστὰ στὰ παιδιά, καὶ καμάρωναν πῶς παρὰ τὶς στενάχωρες συνθήκες κατόρθωναν νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ ἀπαραίτητα. Ὁ Παπαδιαμάντης καμάρωνε γιὰ τὴν «ἐντιμον πτωχείαν» του. Σήμερα ἀρνούμαστε νὰ ὁμολογήσουμε μὲ γενναιότητα τὴν κατάστασή μας, ἐπιδιδόμαστε σ' ἓνα μανιῶδες κυνήγι πλουτισμοῦ, καὶ περνᾶμε στὰ παιδιά μας, ἐκτός τοῦ σπάταλου ἠθους καὶ «μίαν ἀρρωστιαρική ἀνησυχία γιὰ τὸ πῶς θὰ βγάλουν τὸ ψωμὶ τοῦς μονάχα». Ἕνα χαρούμενο γεγονός, μία συναρπαστικὴ ἐμπειρία, ἓνα θαυμάσιο ταξίδι, τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν μας τὴν μεταβάλλουμε σὲ μία νευρωτικὴ, ἀγχώδη δουλεία. Θὰ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα σύγχρονης ἡρωίδας μάνας πρὸς παραδειγματισμὸ τῶν νεαρῶν μητέρων ποὺ λιποψυχοῦν, ὅταν βλέπουν τὸ θερμόμετρο λίγες γραμμὲς ἀνεβασμένο ἀπὸ τὸν πυρετὸ τοῦ παιδιοῦ τοῦς.

Τὸ γεγονός εἶναι πραγματικόν, συνέβη στὶς μέρες μας, σ' ἓνα χωριὸ τῶν Γρεβενῶν. Τὸ διάβασα καὶ σᾶς τὸ μεταφέρω: ἡ ἀπλοϊκὴ κ. Στέλλα ἀφοῦ πάντρεψε τὰ τέσσερα παιδιά της ἔχασε τὸν ἄνδρα της ἀπὸ τὴν νόσο «χορεία Χάντιγκτον», ποὺ φέρνει καθολικὴ παράλυση καὶ ἀργὸ θάνατο καὶ εἶναι κληρονομικὴ. Ὁ Θεὸς λοιπὸν παραχώρησε νὰ προσβληθοῦν ὅλα τὰ παιδιά της ἀπὸ τὴν νόσο. Καθένα ποὺ ἀρρώσταινε τὸ οἰκογενειακὸ του περιβάλλον τὸ ἀπέβαλλε, τὸ ἐδιωχνε. Τὸ ἔστελναν στὴν ταλαίπωρη μητέρα νὰ τὸ φροντίζει. Ἔτσι ἡ κ. Στέλλα γιὰ χρόνια εἶχε τρία μαζὶ παράλυτα παιδιά. Κάλυπτε τὰ ἔξοδά τοῦς μὲ τὴν δική της πενιχρὴ σύνταξη τοῦ ΟΓΑ καὶ τὶς συντάξεις ἀναπηρίας τῶν παιδιῶν της τὶς ἔστελνε στὶς οἰκογένειές τοῦς. Στὸ μεταξὺ πεθαίνει τὸ παιδί τῆς πρώτης κόρης της ἀπὸ καρκίνον καὶ σὲ λίγους μῆνες καὶ ἡ ἴδια ἡ κόρη της. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ πέθαναν καὶ τὰ ἄλλα δύο παιδιά της. Στὸ μεταξὺ ἔφτασε στὸ σπιτικὸ τῆς κ. Στέλλας τὸ τέταρτον παιδί της, προσβεβλημένο ἀπὸ τὴν ἴδια ἀρρώστια. Τώρα περιορίστηκε νὰ φροντίζει μόνον αὐτὸ καὶ νὰ ἀνάβει σιωπηλὰ τὰ καντήλια στοὺς τάφους τῶν παιδιῶν της. Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχασε τὰ λογικά της, δὲν γόγγυσε κατὰ τοῦ Θεοῦ, δὲν παρέλυσε ἡ ψυχὴ της. Ζοῦμε σήμερα σὲ περίεργους καιρούς. Τὸ ἄγχος, ἡ ἀνασφάλεια, ὁ φόβος γιὰ τὰ μελλούμενα, κυριεύουν

τις καρδιές ὄλων μας. Οἱ κίνδυνοι γιὰ τὰ παιδιὰ μας περίσσεψαν. Ἐσχατη γραμμὴ ἄμυνας, τὸ εὐλογημένο αὐτὸ καταφύγιο ποὺ ὀνομάζεται οἰκογένεια.

Οἱ γονεῖς εἶναι οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς οἰκογένειας. Ἄς μὴν ἀναζητοῦν τὴν τελειότητα. Ἄς ἐμπιστευτοῦν πρῶτα τὴν καρδιά τους. Ἐκεῖ θὰ συναντήσουν τὴν θερμουργὸ ἀγάπη καὶ τὴν Ἀγάπη. «Τοῖς ἀγαπῶσι καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα γίνεται». Σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν καὶ τὰ δύσκολα γίνονται εὐκόλα, τονίζει ὁ μέγας παιδαγωγὸς τῶν γονέων ἁγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ἄς κλείσουμε τὰ αὐτιά μας στὶς σειρῆνες τῆς λαλίστατης ἐποχῆς μας κι ἄς στραφοῦμε πίσω στὸ λόγο τοῦ Πλούταρχου: «Παράδειγμα τοῖς τέκνοις παρέχειν». Μὲ τὰ ἔργα μας θὰ ἀναθρέψουμε σωστὰ τὰ παιδιὰ καὶ ὄχι μὲ κούφια λόγια. Ἄς ἀντλήσουμε τὸ δροσερὸ νερὸ ἀπὸ τὴ σοφία τῶν προγόνων μας, ὅ,τι ἐκλεκτότερο ἔχει ἢ ἀνθρωπότητα. Ἄς σκύψουμε τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὸ πετραχήλι τοῦ Ἀπ. Παύλου: ἀνατρέφετε τὰ παιδιὰ «ἐν νοθεσία καὶ παιδείᾳ Κυρίου». Σιχαθήκαμε, τὸ ξαναλέω, τὶς σειρηνωδίες τῶν διεφθαρμένων ἐκκλησιομάχων καὶ ἐθνομηδενιστῶν. Εἶναι «γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ λύκοι βαρεῖς». «Ὅλα τὰ ἔθνη γιὰ νὰ προοδεύσουν πρέπει νὰ στραφοῦν ἐμπρὸς πλὴν τοῦ ἐλληνικοῦ ποὺ πρέπει νὰ στραφεῖ πίσω», ἔγραφε ὁ Δημ. Καμπούρογλου. Μεγάλη κουβέντα, ἄς τὴν φιλοσοφήσουμε λίγο, ὅπως ἔλεγαν οἱ παλιοί.

Εἶναι μακρὺς ὁ δρόμος τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας, γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Καβάφη. Οἱ γέροι πελαργοί, ὅταν γεράσουν, λένε πῶς τὰ νέα πουλιὰ τοὺς παίρνουν στὰ φτερά τους καὶ τοὺς βοηθοῦν στὸ πέταγμα. Ὁ Μέγας Βασίλειος ὀνομάζει αὐτὴν τὴν ἐξαίσια εἰκόνα μὲ μία ωραιότατη φράση: «εἰς ἀντιπελάργωσιν». Οἱ γονεῖς κάνοντας τὸ χρέος τους, ἔρχεται ἡ στιγμή ποὺ τὰ παιδιὰ τους, ἀνταποδίδοντας τὴν εὐεργεσία τῆς ἀνατροφῆς, τοὺς παίρνουν στὰ φτερά τους, «εἰς ἀντιπελάργωσιν». Καὶ τί πιὸ ὁμορφο νὰ κλείσουν τὰ φτερά καὶ τὰ μάτια τοῦ γονέα στὴν ἀγκαλιὰ τῶν εὐγνωμονούντων παιδιῶν του. **«Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαντο, τὸν δρόμον τετελεύκασιν».**